

מיהו, כהנים נטמעו ביניהם. ואותם כהנים שננטמעו בהם, כהנים פסולים היו. שנאמר [מלכים ב יב לז]: "ויעשו להם מקצותם כהני במות".

ואמר רבה בר בר חנה: אמר רבי יוחנן: "מקצות" — מן הקוצים שבעם היו כהנים אלו. ש"קוצים" לשון פסולים הוא.

ומשום הכי פסלינהו לכותים מלבא בקהל, משום שגויים הם. (114)

ב. ורבי עקיבא סבר: כותים גירי אמת הן. שנתכוונו בגירותם לשם יהדות.

וכהנים שננטמעו בהן, כהנים כשרים היו, שנאמר: "ויעשו להם מקצותם כהני במות".

ואמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: דרש רבי עקיבא "מקצותם" — מן הבחירים שבעם לקחו להם לכהנים.

ואלא מפני מה אסרום חכמים לבא בקהל? מפני שהיו מייבמים את הארוסות בלבד.

ופוטרים את הנשואות מן היבום ומן החליצה. שלא היו הכותים מייבמים את אלמנת האח מן הנשואין, אלא רק את אלמנתו מן האירוסיין.

מאי קרא דרשי, מהיכן הוציאו הכותים דין זה? —

אבל הך, אשת המת מן הנישואין, דלא יתבה חוצה, אלא כבר נכנסה וישבה בבית בעלה המת, תהיה לאיש זר, אף בלא חליצה.

וכיון שפטרו את הנשואות מחליצה, והלכו ונישאו לשוק, עברו על לאו זה. ונמצאו מעורבים ביניהם בני חייבי לאוין, ולכן אסרו אותם לקהל.

ורבי עקיבא לטעמיה, דאמר: יש ממזר מחייבי לאוין, ונמצא דכותים ספק ממזרים הם.

ג. ויש אומרים: אסורים הם לבא בקהל, לפי שאין הם בקיאים בדקדוקי מצוות, ושמא אירע ספק בקידושי אבותיהם, ומתוך שאינם בקיאים, סברו שאינה מקודשת, והלכה ונישאת לאחר, ונמצאו בניה ממזרים.

והוינן בה: מאן "יש אומרים"? —

אמר רב אידי בר אבין: רבי אליעזר היא.

דתניא: מצת כותי מותרת לאוכלה

114. ולא משום ממזרות, שהרי רבי ישמעאל סובר שעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר. תוס' הרא"ש.

ומלשון "ומשום הכי פסלינהו" מדייק הרמב"ן שרק לישראל הם אסורים, ולא זה בזה. [עיין הערה 113].

ממזר וספק קהל, ולא עשו מעלה ביוחסי כותיים. ורק רבי אליעזר אוסר כותי עם כותית. רמב"ן וריטב"א.

אולם הריטב"א מביא דיעה שגם לפי רבי ישמעאל ורבי עקיבא נאסרו הכותים זה עם זה, מפני החששות האמורות.

ובמקום אחר נתבאר, מה איכא בין תנא קמא לרבן שמעון בן גמליאל.

וכן היא שיטת רבי אליעזר במשנתנו. ומשום כן אסר אף את הכותי לכותית. דחיישינן, שמא אחד מהם הוא כשר, לפי שהיו אבותיו בקיאין, ולא אירע פסול בנישואיהם. והשניה היא מזרע אותם שאינם בקיאים, וממזרת היא.

ומשיימת הגמרא: **וואלא הכי**, לגבי יוחסין, **מאי** שייך חשש **"אין בקיאין"**? — **לפי שאין בקיאין בתורת קידושין וגירושין**, לפיכך חשש ממזרות יש עליהם, כי שמא אבותיו של אחד מהם קידש אשה, ומחוסר ידיעה הם פסלו את הקידושין, ונישאת האשה לאחר וילדה ממזר. (119)

בפסח, (115) ואין בה חשש חמץ, שנזהרים הם מחימוץ.

ואף **אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח**. ואף על פי שבלילה הראשון אכילת כזית מצה היא חובה, וצריך שיהיה בה שימור לשם מצה, בקיאים הכותים אף בשימור לשם מצת מצוה. (116)

ורבי אליעזר (117) **אוסר** לאכול מצה זו בכל ימות הפסח, **לפי שאין הכותים בקיאין בדקדוקי מצות**, ושמא החמיצוה.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל מצוה שהחזיקו בה כותים, הרבה מדקדקים בה יותר מישראל. נכיון שהחזיקו במצות מצה, הם בקיאים בכל דקדוקיה, ונזהרים מחימוצה, ויכולים ישראל לאכול ממנה. (118)

גם כן כרבי עקיבא, שנשמעו בהם ישראלים כשרים, שאם לא כן, למה יאסרו הכותים זה בזה? שהרי גר מותר בממזרת.

וכן צריך לומר לרב נחמן לקמן. אבל לרבא, שנתערבה בהם שפחה, אין צריך לומר שנשמעו בהם ישראלים, שהרי גם הגר אסור בשפחה. מהרש"א.

ובעל המאור מפרש, שלרבי אליעזר עשו את הכותים כדין גר לאחר עשרה דורות, שאסור בממזר, ולכן הם אסורים זה בזה, שמא אחד מהם גר כשר והשני ממזר.

ואביי שהקשה לעיל על סברא זו, משום שהוא סובר שהכותים אין בהם חשש ממזרות מעיקר הדין, אלא רק קנס וגזירת חכמים הוא להחשיבם כממזרים. ולכן הקשה, דאידי ואידי ישנים הם. אבל כאן, שהגמרא אומרת שיש בהם חשש ממזרות ממש, הרי זו ממזרות חדשה ביחס לגירות הישנה.

115. ואף שפת כותי אסורה באכילה, היינו דוקא פת שהכותי לש ועושה בביתו, אבל עיסה שכותי עושה בבית ישראל, מותרת. תוס' ד"ה מצת.

116. ואפילו אנו יודעים בודאי שאינה חמץ, אין יוצאין בה, כל שלא נשתמרה בפירוש לשם מצת מצוה. רש"י.

117. הרש"ש גורס רבי אלעזר.

118. הגמרא בחולין [ד א] מפרשת שרבן שמעון בן גמליאל בא להוסיף על דברי התנא קמא, שאפילו מצוה שהיא מדרבנן, ואינה כתובה בתורה, אם החזיקו בה הכותים [כלומר קיבלו אותה עליהם] ניתן לסמוך עליהם.

119. וסובר שכותים גרי אמת הם, ולכן שייך בהם קידושין וגירושין. וצריך לומר, שהוא סובר

אלא מפני שפחה. אלא נקט שאף עבד נתערב, משום שמעשה שהיה, כך היה.

מתניתין:

משנתנו עוסקת בחיוב הבדיקה המוטל על אדם שבא לישא אשה, לבדוק את כשרות יחוסה של אשתו.⁽¹⁾

הנושא אשה, אם היתה האשה כהנת, שהיתה בת כהן, והכהנים נזהרים יותר על יחוסם, צריך לבדוק אחריה רק ארבע אמהות ממשפחתה [שלא היו בהן ממזרות או פסולות קהל, או פסול חללות], שתי אמהות מצד אביה, ושתיים מצד אמה.

ובדיקת האמהות נעשית על ידי שבודק את האמה עצמה ואת אם אמה. ונמצא שחובת בדיקת "ארבע האמהות" האלו, היא למעשה, בדיקת ארבע זוגות של אמהות, כל אם יחד עם אמה, שהן, בסך הכל, שמונה אמהות.

ואלו הן שתי האמהות [שהן ארבע] מצד אמה:

א. אמה, ואם אמה, הרי שתיים.

ב. ואם אבי אמה, ואמה [אם אם אבי אמה], הרי ארבע.

אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח: ממזר מאחותו, וממזר מאשת אח, נתערבו בהן בכותים, ולכן הם אסורים בקהל.⁽¹²⁰⁾

והוינן בה: מאי קא משמע לן רב נחמן, ולמה לא די לו שיאמר: "ממזרים נתערבו בהן"?!

אם בא לומר, שיש ממזר אף מחייבי בריתות, ולאפוקי ממאן דאמר שאין ממזר אלא מחייבי לאוין —

אם כן, ניתני חדא בלבד, "ממזר מאחותו" או "ממזר מאשת אח", ולמה הזכיר את שניהם?

ומשנינן: נקט כן, משום דמעשה שהיה, כך היה. ולא משום חידוש שיש בזה.

ורבא אמר: אסרו את הכותים מפני שעבד ושפחה נתערבו בהן.

ותמהינן: איסורא דכותים משום מאי הוא? — הלא בהכרח משום השפחה שנתערבה בהן, ולא משום העבד שנתערב. שהרי "עבד הבא על בת ישראל הולד כשר".

אם כן, ניתני חדא, "שפחה נתערבה בהם", ולמה נקט רבא גם עבד?

ומשנינן: אין הכי נמי, סיבת האיסור אינה

האמהות שלה בדורות הקודמים, לברר שלא היה בהן פסול של ממזרות, או שאר פסולי קהל. רש"י

אך התוספות כתבו, שעיקר התקנה של בדיקת האמהות נעשתה כדי לבדוק את נשות הכהנים מפסול של חללות, אלא שאגב כן תיקנו לבדוק את האשה גם מפסולי הקהל.

120. ומהאי טעמא גם אסרו אותם זה בזה. שרבי נחמן בא לפרש טעמיה דרבי אליעזר. וכן רבא לקמן. בעל המאור. וכן משמע מהמהרש"א.

1. הקדמה ל"בדיקת אמהות"

א. חייבו חכמים את האיש הבא לשאת אשה, לבדוק את חזקת כשרותה, על ידי בדיקת כשרות

ואלו הן שתיים שהן ארבע מצד אביה:

ג. **אם אביה, ואמה** [אם אם אביה], הרי שש.

ד. **ואם אבי אביה, ואמה** [אם אם אבי אביה], הרי שמונה.

אבל אם הוא נושא אשה שהיא לוייה או ישראלית, שאין הם מקפידים על יחוסם כמו הכהנים, **מוסיפין עליהן בבדיקה עוד** אם אחת בכל זוג מארבעת הזוגות הנבדקות.

כגון, בזוג הראשון: אמה, ואם אמה, ואם אם אמה. ובזוג השני: אם אבי אמה, ואם אם אבי אמה, ואם אם אבי אמה. וכן הלאה. נמצאו נבדקות שתיים עשרה אמהות.

והחמירו יותר בלוייה וישראלית, משום שיותר שכיח בהם החשש של תערובת פסולים מאשר במשפחות הכהונה.

אין בודקין באשה שהיא בת כהן, לא מן

המזבח ולמעלה. שאם התחיל לבדוק באמהות, ומצא שאבי אביה שימש בעבודת המזבח, בידוע שהוא מיוחס וכשר, ואין צריך לבדוק אחר אמו.

וכן לא בודקין בלוייה, **מן הדוכן ולמעלה**, שאם העידו על אחד מאבותיה שעמד עם הלויים על הדוכן לשורר, אין צריך לבדוק אחר אמו. שבידוע שהוא כשר.

וכן לא בודקין בכולן **מן הסנהדרין ולמעלה**. שאם נמנה אחד מאבותיה על הסנהדרין, אין צורך לבדוק אחר אמו. שבידוע שהוא כשר.

וכן **כל שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים** [ויבואר בגמרא מי הם], או **מגבאי צדקה**, הרי הם **משיאין** את בנותיהם **לכהונה, ואין צריך לבדוק אחריהן**, שאף הם בחזקת כשרים.

רבי יוסי אומר: אף מי שהיה חתום בתורת עד בערכי הישנה של ציפורי [בית דין של

הלכה כחכמים, שאין צורך בבדיקת האמהות אלא במקום שיצא ערעור על משפחתה שהיא פסולה.

ג. בגדרי הבדיקה נאמרו שני הסברים בראשונים:

לדעת רש"י, זו היא מעלה שעשו חכמים ביוחסין, להצריך בדיקה ולחוש לאיסור.

אך יש ראשונים הסוברים שהיא קנס חכמים, ונאמרה בכהנים בלבד, ואינה מן הדין, ומטרתה היא שיהיה האדם דבק בשבטו ובמשפחתו. ויעשה זאת, כדי שלא יצטרך להכניס עצמו בטורח בדיקת האמהות. עיין ברמב"ן, בריטב"א, ובר"ן.

ד. אשה הבאה להנשא, לא הצריכה חכמים שתבדוק באמהותיו של הבעל, וטעמו של דבר,

ולכן, אפילו במקום שאין חשש חללות כלל, כגון שאשה זו היא בתו של ישראל שנשא כהנת, ובמקרה זה, הרי אפילו אם ימצא בבדיקה שאמה הכהנת היא חללה, אין בבת שום פסול כהונה, כי הבת מתייחסת אחר אביה הישראלי, והיא "ישראלית" לכל דבריה, שלא יתכן בה פסול משפחה של חללות, ובכל זאת חייבו חכמים לבדוק אותה, שאין בה חשש פסולי קהל.

ב. ונחלקו חכמים ורבי מאיר, האם חובת הבדיקה של האמהות היא בכל סתם אשה, שאינו רשאי לסמוך על חזקת כשרותה, עד שיבדוק את כשרות אמהותיה. או שהחויב לבדוק את האמהות הוא רק במשפחה שיצא עליה ערעור של פסול משפחה, ולא במשפחה סתם, המוחזקת ככשירה.

ומשנין: דרכן של נשים, דבי מינצו בהדי הדדי [כשמתקוטטות ביניהן], בעיסקי עריות הוא דמינצו, מגנות הן אחת את רעותה בענייני זנות. אבל לא מגנות זו את זו בעסקי משפחה, לומר אחת על רעותה שהיא ממזרת או פסולה.

ולפיכך, אם איתא, גם אם אכן היה, דאיכא מילתא [שהיה דבר פסול] באשה, לא אית ליה קלא [לא היה יוצא הקול] לפסול זה, ולכן הנשים צריכות בדיקה.

אבל דרכן של גברי, דבי מינצו בהדי הדדי, ביוחסין הוא דמינצו, וקוראין זה לזה "ממזר" או "פסול".

לפיכך, אם איתא דאיכא מילתא של פסול יוחסין באחד מהם, אית ליה קלא לפסול זה. ולכן, כל אדם שלא יצא עליו קול פסול, הרי הוא בחזקת כשרות, ואינו צריך בדיקה.

ומשמע מן המשנה שרק הבעל צריך לבדוק את יחוס האשה, אבל האשה אינה צריכה לבדוק את יחוסו של הבעל.

עיר ושמה "ישנה", והיא על יד ציפורין, אין צריך בדיקה אחר יחוסו, לפי שלא העידו שם אלא עדים מיוחסים.⁽²⁾

רבי הנינא בן אנטיגנוס אומר: אף מי שהיה מוכתב באסטרוטיא של מלך, אין בודקים אחריו. ובגמרא יבואר.

גמרא:

שנינו במשנה: הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות.

ומשמע שהבעל צריך לבדוק את יחוס הנשים שהן אמותיה של האשה, אך אין הוא צריך לבדוק את יחוס הגברים שהם אבותיה של האשה.

והוינן בה: מאי שנא, מדוע בנשי [נשים] בדקינן, ומאי שנא, מדוע בגברי לא בדקינן? ולמה לא נבדוק אף בארבעה אבותיו, כגון, אביה ואבי אביה וכדומה, שמא פסול ממזרות יש בהם?

היא ממזרת. כי, כאמור, אין הבדיקה של האם בגדר בירור ודאי שהיא אינה פסולה, ולכן גם אם תעלה הבדיקה שהאם הוחזקה במקומה ככשירה, יש עדיין מקום לחשוש ולבדוק שמא נטמע במשפחה בדורות הקדומים פסול, ונשתקע הדבר.

2. רש"י לא גרס "עד". וביאר שמדובר לגבי כשרות הדיין. ולפי ביאורו "ערכי" הוא השם של "סדרי הדיינים", שהיו רושמים שם את שמות הדיינים המיוחסים.

אך הרמב"ם גורס כפי הגירסא שלנו, שמדובר בכשרות העד.

כי לא הוזהרו כשירות להנשא לפסולי כהונה. וכיון שלא הקפידה עליהן תורה לענין נישואין לכהן פסול, אף חכמים לא הצריכוה לבדוק בכשרות הבעל לגבי פסול קהל.

ה. כתב החזון איש [אהע"ז א כ], שאין בדיקת האמהות בגדר בירור ודאי שהיא כשירה, לפי שאי אפשר לברר את כשרותה בודאות אלא אם כן יבדוק את כל דורותיה עד ימות עזרא. אלא עיקר הבדיקה היא, שמברר לגבי כל אחת מהאמהות שבדק, שהיא היתה מוחזקת במקומה לכשירה.

וצריך לבדוק גם את אם אמה, אף על פי שלא יתכן שתהא האם כשירה כאשר אם אמה

ומשנין: **לא**. אין היא חולקת. אלא אף הברייטא מדברת בלויה וישראלית. ואף משנתנו סוברת שנבדקות בהן שש עשרה אמהות.

ומאי דקתני במשנתנו "מוסיפין עליהן עוד אחת", אין הכונה לאם אחת בלבד, אלא לזוג אחת. כלומר, לכל זוג מארבעת הזוגות הנבדקות, מוסיפים עוד זוג אחד של שתי אמהות, אמה ואם אמה. נמצא שיש ארבע אמהות בכל אחד מארבעת הזוגות, שהן שש עשרה אמהות.

אמר רב יהודה אמר רב: משנתנו זו, רק לדברי רבי מאיר היא, המצריך בדיקה ביחוס של כל משפחה, אפילו לא יצא עליה ערעור של פסול.

אבל חכמים אומרים: כל המשפחות — בחזקת כשרות הן עומדות, ואינן צריכות בדיקה אלא אם כן יצא עליהן ערעור של פסול.

ותמיהה הגמרא: **איני!** לא יתכן שאמר רב שמשנתנו אינה אלא לדברי רבי מאיר, ואינה לפי דברי חכמים.

שהרי, **והאמר רב חמא בר גוריא אמר רב:** משנתנו, המצריכה בדיקה של האמהות ליוחסין, מדברת רק בשקורא עליו ערער על משפחה זו, שהעידו עליה שני עדים שיצא עליה קול פסול. אבל סתם משפחה, בחזקת כשרות היא עומדת.

ומזה שהעמיד רב את משנתנו דוקא במשפחה שקרא עליה ערער, ולא במשפחה סתם, מוכח שהוא מפרש אותה אף לחכמים, שגם הם סוברים שסתם משפחות בחזקת

והוינן בה: **ואיחי נמי תבדוק ביה בדידיה** [האשה כבעל] באמותיו, אם כשר הוא או לא?

ומשנין: **מסייע ליה התנא במשנה לדברי רב.**

דאמר רב יהודה אמר רב: לא הוזהרו כהנות כשרות לינשא לפסולים לכהונה. כגון חללים וגרים ועבדים משוחררים. לפי שלא אסרה התורה פסולים אלו, אלא לכהנים זכרים.

ואף שאסורות הן במזזרים — כיון שלא הקפידה תורה ביחוס כהונה לנקבות, אף חכמים לא עשו בהם מעלה ליוחסין, להצריך בדיקה משום פסולי קהל.

רב אדא בר אהבה תני בברייטא: ד' זוגות אמהות, שהם שתיים עשרה נשים. שבכל זוג ישנן שלש אמהות. וכל אם הצריכה בדיקה, נבדקת עמה אף אמה, ואם אמה.

במתניתא תנא: ד' זוגות אמהות, שהם שש עשרה נשים. שעל כל זוג שבמשנה, הוא מוסיף עוד שני דורות למעלה. וכל אם הנבדקת, נבדקת עמה אף אמה, ואם אמה, ואם אם אמה.

והוינן בה: **בשלמא לרב אדא בר אהבה,** השונה בברייטא "שתיים עשרה", שפיר מוקים לה לברייטא זו בלויה ובת ישראל, שהרי כך שנינו במשנתנו: לוויה וישראלית, מוסיפין עליהן עוד אחת.

אלא מתניתא, הברייטא האומרת "שש עשרה", האם נימא פליגא, חולקת היא על משנתנו?